

Ю. І. Блажевич,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри суспільних дисциплін
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

УДК 94:2-773(477.43) "17/18" (043.3)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ПОДІЛЬСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЄПАРХІЇ (кінець XVIII — 50-ті роки XIX ст.)

На основі документальних, архівних та історичних матеріалів висвітлено правову основу утворення, формування управлінських структур краю та діяльність Подільської православної єпархії в кінці XVIII — у 50-ті роки XIX ст. в умовах інкорпораційної та уніфікаційної політики російського самодержавства.

Ключові слова: Повне зібрання законів Російської імперії, царські укази, урядові і синодальні розпорядження, архієрей, духовна консисторія, архіви, фонди, духовенство.

Історія православ'я в Україні та її регіонах, зокрема й на Поділлі, була і є однією з проблемних складових частин історичної науки. Масштабні зміни, що відбулися в нашій державі на межі XX–XXI ст.ст. в усіх сферах соціально-економічного, суспільно-політичного і духовно-культурного життя, зумовили підвищений інтерес до минулого православної церкви, особливо у досліджуваній період.

Між тим, саме у цей час церковно-релігійне життя мешканців краю зазнало істотних інституційних, канонічно-юрисдикційних та етноконфесійних змін, пов'язаних з імперськими та синодальними підходами у вирішенні повної інкорпорації регіону в орбіту Російської держави.

Необхідно зазначити, що дослідження і відображення теми в українській і зарубіжній літературі відбувалося в три етапи: дореволюційному, радянському та сучасному. На першому переважно накопичувався фактичний матеріал і створювалися джерела епістолярного жанру. У цьому аспекті значний науковий інтерес щодо осмислення державно-церковних відносин на Поділлі в досліджуваній період, розкриття суті політики царського уряду з одержавлення релігійних конфесій і перетворення їх у інструмент імперського контролю над духовно-релігійною сферою краю представляють публікації дореволюційних дослідників церковної історії В. Антоновича, В. Біднова, П. Викула, К. Добролювського, М. Кояловича, А. Неселовського, П. Орловського, В. Песецького, С. Рункевича, Є. Сіцінського, П. Троїцького, М. Яворського, В. Якубовича та ін.

У радянські часи, панівними для яких були комуністична ідеологія з її войовничим атеїзмом, істотних праць з релігійної історії на Поділлі не з'явилося. Між тим, були опубліковані загальні дослідження історії православної церкви І. Власовського, А. Карташова, М. Нікольського, І. Смолича та ін.

З утвердженням державної незалежності України світ побачила низка ґрунтовних узагальнюючих праць, присвячених розвитку релігійної сфери на Поділлі наприкінці XVIII — у середині 50-х рр. XIX ст. Значний науковий інтерес щодо розкриття суті інкорпораційної та уніфікаційної політики царського уряду згідно з великоросійськими і синодальними правилами представляють публікації таких відомих сучасних українських істориків, як В. Бондаренко, А. Колодний,

О. Крижанівський, С. Плохій, О. Реєнт, О. Саган, В. Смолій, Д. Степовик, Н. Стоколос, П. Яроцький та інші, котрі дозволяють глибше з'ясувати обрану для дослідження проблему.

Вагомий вклад у вивчення окремих аспектів релігійного життя Поділля вносять сучасні вчені і дослідники Л. Баженов, О. Григоренко, Є. Зваричук, А. Лисий, А. Опря, І. Рибак, В. Ровінський, П. Слободянюк, В. Смолінський, А. Філінюк, автор цієї статті та ін. Цікаву наукову інформацію релігієзнавчого характеру містять наукові збірники за підсумками міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових форумів, проведених на теренах нашого краю.

Важливим джерелом вивчення зазначеної проблеми є законодавчі та нормативні акти Повного зібрання законів Російської імперії (далі — ПЗЗРІ): маніфести, укази імператорів та Сенату. За нашими підрахунками, впродовж досліджуваного періоду було видано близько 300 законодавчих і нормативних актів, які склали правову основу для забезпечення інкорпораційної та уніфікаційної політики царського самодержавства і Св. Синоду на Правобережжі та Поділлі. У ПЗЗРІ, крім указів та маніфестів, публікувалися також окремі положення про організацію церковного життя на новоприєднаних територіях. До такого типу документів, наприклад, належать “Маніфест “Про приєднання Польських областей до Росії” [1, с. 410–412], іменні укази “Про приєднання до Росії від Польщі деяких областей і про утворення з них губернії Мінської, Ізяславської і Брацлавської” [1, № 17112, с. 417–419] та “Про утворення єпархій у новоприєднаних від Польщі областях” [1, № 17113, с. 419]. Уже самі назви цих документів свідчать про вирішення російськими самодержавними і синодальними властями нагальних проблем соціально-політичного, економічного і духовного життя на новоприєднаних територіях, зокрема й на Поділлі, згідно з імперськими принципами. Особливо це стосувалося релігійно-церковної сфери, про що свідчать такі імператорські повеління: “Про усунення будь-яких перешкод при наверненні уніатів до православної грецької церкви” [1, № 17199, с. 509–511], “Про прийняття присяги від жителів, знову приєднаних від Росії до Польщі, після останнього її поділу; про їх упорядкування на засадах Положення про губернії і про встановлення митниць, а також прикордонної смуги і варт на новому кордоні” [1, № 17323, с. 691–692], “Про утворення Волинської і Подільської губерній, першої з 13, а останньої із 12 повітів” [1, № 17353, с. 728], “Про різні розпорядження щодо упорядкування Волинської і Подільської губерній” [1, № 17354, с. 728] тощо.

Особливе місце, як зазначалось вище, відводилось у царських указах, відповідних сенатських і синодальних розпорядженнях і циркулярах питанням конфесійної політики у цих регіонах: “Про утворення для римського віросповідання в губерніях Мінській, Волинській, Подільській, Брацлавській і Вознесенській двох єпархій під назвою Пінська і Лєтичівська” [1, № 17379, с. 761–762], “Про приписання цих губерній уніатських монастирів і церков до Білоруської єпархії” [1, № 17385, с. 773], “Про утворення в губерніях Мінській, Волинській, Подільській і Брацлавській православної єпархії і про упорядкування уніатських церков” [1, № 17391, с. 791–793], “Про нагляд за нижніми військовими чинами, щоб вони не ухилялись від сповіді” [1, № 17443, с. 871], “Про правила розподілу церков між старообрядцями, які приєдналися до православ'я, і тими, хто не приєднався до нього” [1, № 17456, с. 880–881], “Про залишення у недоторканій власності монастирів, побудованих при них келій та інших споруд, які перебувають у приватній власності монахів або приватних осіб” [1, № 17488, с. 916–917], “Про тілесні покарання священників і дяконів за кримінальні злочини” [2, № 17624, с. 222], “Про єпископів, і священнослужителів, і їх дітей” [2, № 17728, с. 274–275], “Про належний послух селян поміщикам і парафіяльним священникам” [2, № 17769, с. 305–306], “Про трьохденну працю поміщицьких селян на користь поміщиків і про насилування їх до праці в недільні дні” [2, № 17909, с. 577], “Про доходи із архієрейських і монастирських маєтків” [2, № 18253, с. 806], “Про утримання

духовних училищ при архієрейських домах” [2, № 18273, с. 821–823], “Про поховання полковими священнослужителями людей і іновірців” [3, № 19289, с. 44–45], “Про стримання священнослужителів від пияцтва” [3, № 19337, с. 92–98], “Про друкування духовних книг” [3, № 19412, с. 153–155], “Про організацію духовних семінарій по єпархіях” [3, № 19455, с. 175–178], “Про дозволи старообрядцям будувати церкви” [3, № 19621, с. 357], “Про ухиляння греко-католиків від сповіді у православних церквах” [3, № 19743, с. 521–523], “Про пенсії військовим священнослужителям” [3, № 19789, с. 589], “Про звільнення священників і дияконів від тілесних покарань” [3, № 19885, с. 655–656], “Про церковні землі” [4, № 20163, с. 60], “Про заборону священнослужителям подавати скарги поза своїм начальством” [4, № 20364, с. 217–218], “Про отримання відомостей від парафіяльних священників про народження, шлюби та смерть віруючих” [4, № 20384, с. 230–231], “Про порядок викладання в духовних училищах” [4, № 20670, с. 501–504], “Про шлюби людей різних віросповідань” [4, № 20987, с. 931–932].

Важливий для нашого дослідження матеріал міститься у збірниках “Повне зібрання постанов і розпоряджень по Відомству православного сповідання” [5], “Російське законодавство Х–ХХ століть. Т. 6. Законодавство першої половини ХІХ століття” [6], “Військово-статистичний огляд Російської імперії” [7], “Матеріали для історії Подільської губернії” [8; 9], “Збірник відомостей про Подільську губернію” [10; 11; 12], “Матеріали для статистики Російської імперії ...” [13], “Про приєднання до Росії українських земель Речі Посполитої” [14], “Музей Подільського церковного історико-археологічного товариства” [15], “Праці Подільського єпархіального історико-статистичного комітету” [16; 17], “Праці етнографічно-статистичної експедиції в Західно-Південний край” [18].

Неабияку наукову цінність для дослідження історії духовно-релігійної сфери краю мають різноманітні статистичні джерела, статистично-топографічні описи, підготовлені у формі стислих історико-етнографічних нарисів про кліматично-географічні умови та соціально-економічне і духовно-релігійне життя мешканців. Свідченням цього є топографічний і камеральний опис Подільської губернії 1800 р., складений губернським землеміром К. Екстерном, і топографічний та статистичний опис Подільської губернії, упорядкований 1819 р. подільським губернським землеміром В. Рудлицьким, рукопис топографічного документу 1830 р. Детальний аналіз цих матеріалів зробили подільські вчені С. Копилов і А. Задорожнюк [19, с. 142–146; 20, с. 56–57].

Значну інформацію щодо духовного життя подолян висвітлено у статті С. Федоренка “До історії написання першого “Історико-статистичного опису Подільської єпархії” [21, с. 207–208].

Термінологічні та церковно-обрядові матеріали широко представлені в енциклопедіях і словниках. Серед них — “Православна богословська енциклопедія” [22], “Повний православний богословський енциклопедичний словник” [23], “Релігієзнавчий словник” [24], В. Шевченко “Словник-довідник з релігієзнавства” [25], Н. Пуряєва “Словник церковно-обрядової термінології” [26], С. Лисенко, Є. Чернецький “Правобережна шляхта (кінець ХVІІІ — перша половина ХХ ст.)” [27].

Для вивчення питань конфесійної політики царського самодержавства в Україні та її регіонах, зокрема діяльності православної церкви, найбільшу наукову цінність становлять документи Центрального державного історичного архіву України у м. Києві та державних архівів Вінницької і Хмельницької областей, Кам’янець-Подільського міського державного архіву.

Велика кількість документів для вивчення, аналізу і розкриття досліджуваної теми, як уже зазначалося, зосереджені у фондах ЦДІАК України, оскільки Київ у той час виступав не тільки губернським, а й, починаючи з 1832 р., адміністративним центром Київського генерал-губернаторства. У місті зосереджувалася вся ділова

документація, інформаційні звіти, довідки про духовно-релігійну сферу Подільського регіону, що пояснюються достатньо високою інформаційною насиченістю архівними документами і матеріалами. Нами опрацьована низка справ, що дозволяє скласти цілісне уявлення про перебіг і особливості духовно-релігійних процесів у краї, а також забезпечує глибше сприйняття державної політики у сфері релігії та розвиток взаємин державних і церковних органів управління.

Окрему групу складають документи цивільних і військових адміністрацій, а також інших управлінських структур, які безпосередньо або дотично стосуються релігійно-церковної сфери Поділля. Значну кількість таких джерел представляють передусім справи, що висвітлюють окремі аспекти діяльності церков у досліджуваній період. Документи такого спрямування здебільшого знаходяться у фондах губернських і місцевих органів влади, які забезпечували виконання рішень вищих інстанцій на підлеглих їм територіях. Найбільшу цінність становлять справи, що стосуються зазначеного періоду, у фондах ЦДАК України: Ф. 127 “Київська духовна консисторія” Ф. 422 “Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора”, Ф. 533 “Київський військовий губернатор”.

Чимало джерел цієї групи складають також документальні матеріали. Такого типу справи містять, як правило, інформацію різного змісту та характеру. Тому відповідно до обставин, ситуації і мети створення та й самого змісту інформації ми класифікуємо таку документацію як “організаційну” і “звітну”.

До переліку “організаційних” документів належали маніфести, укази, циркуляри найвищих державних органів, які направлялися губернському начальству, а ті своїми розпорядженнями віддавали відповідні доручення місцевим органам влади і церковним структурам. Необхідно підкреслити, що кількість “організаційної” документації суттєво зростала від найвищих до найнижчих інстанцій і водночас деталізувала вимоги та специфіку справ на місцевому рівні. “Звітна” ж документація складалася за зворотним принципом — від найнижчих ланок до найвищої інстанції. Внаслідок цього розрізнена інформація з низів надходила наверх уже у вигляді узагальнених статистичних даних з коментарями.

Для вивчення досліджуваного періоду велику цінність становлять документи Державного архіву Хмельницької області, що містять найбільшу за обсягом фактичну інформацію і засвідчують різноманітні аспекти релігійного життя Подільського регіону. Ці документи стосуються як центрального, так і Східного та Південного Поділля. Здебільшого вони зосереджені у діловій документації — різних протоколах, рапортах, звітах, табелях, відомостях і зведених статистичних даних з різних напрямків церковної діяльності. Зокрема особливу цінність становлять справи, що відклялися у фондах: № 34 “Подільське губернське церковно-будівельне присутствіє”, № 64 “Подільська духовна семінарія”, № 87 “Монастирі Подільської губернії”, № 111 “Подільський губернський комітет із забезпечення сільського православного духовенства”, № 227 “Подільське губернське правління”, № 228 “Канцелярія Подільського губернатора”, № 237 “Подільська губернська будівельна комісія”, у фондах повітових духовних правлінь тощо.

Найбільша кількість архівних матеріалів з цих питань зберігається у фонді № 315 “Подільська духовна консисторія”: “Рапорти духовних правлінь єпархії про одержання ними указів консисторії щодо порядку приєднання до православного віросповідання осіб інших вірувань” [28, арк. 1–13], “Про приєднання до православного віросповідання мешканців єпархії за 1803–1804 рр.” [29, арк. 1–120], “Рапорти мешканців сіл Кам’янецького повіту католицького віросповідання про їх приєднання до православного віросповідання” [30, арк. 1–11], “Рапорти духовних правлінь і журнали засідань консисторії про хрещення дітей за католицьким обрядом особами православного віросповідання” [31, арк. 1–16], “Список осіб, які перейшли з православного віросповідання в католицизм по єпархії” [32, арк. 1–88], “Відомості про старообрядців, розкольників і їх церкви, каплиці і скити по губернії за 1837 рік” [33, арк. 1–9], “Рапорти благочинних про

наявність в їх округах уніатських священників, каплиць і списки уніатів” [34, арк. 1–59], “Про порядок приєднання до православного віросповідання євреїв, з видачею їм одноразової допомоги від церкви” [35, арк. 1–14], “Припис Київського військового, Подільського і Волинського генерал–губернатора про ведення перепису в духовних правліннях російською мовою” [36, арк. 1–26], “Відомості церков, сіл і хуторів, населення яких з унії приєдналися до православного віросповідання по колишній Брацлавській губернії” [37, 44 арк.], “Про приєднання до православного віросповідання різних осіб із інших вір” [38, арк. 1–89; 39, арк. 1–233; 40, арк. 1–14; 41, арк. 1–18]. Корисний матеріал знаходиться у фонді №228 “Канцелярія Подільського губернатора” в справі 104 [42, арк. 1–128].

Загалом, аналіз фондів Держархіву Хмельницької області засвідчує наявність численних цінних задокументованих матеріалів про діяльність церков у краї, конфесійну політику царського самодержавства на Поділлі, його специфічний підхід до релігійно-церковного життя подолян, про господарську діяльність монастирів, про духовні навчальні заклади тощо.

Водночас відтворити цілісну картину релігійної ситуації на Поділлі неможливо без вивчення документальних джерел, які сформувалися і залишилися в місцях, у повітах і в губернському місті Кам’янець-Подільському. Тут зосереджені протоколи засідань, рапорти, інформації, довідки, звіти, статистичні дані духовних правлінь, монастирів, духовних навчальних закладів, листування з цивільними управлінськими структурами, вищими церковними і державними інстанціями, судово-слідчими органами, іншими конфесійними об’єднаннями, які діяли на теренах Подільського краю. Їх залучення дозволило з’ясувати релігійну обстановку, тенденції розвитку релігійного життя, загальну панораму утвердження православ’я в регіоні, позицію і ставлення керівництва і чиновників до різних конфесій.

Джерельну базу наукової статті складають численні архівні документи і матеріали з Кам’янець-Подільського міського державного архіву, що вирізняються як за своїм походженням, так і змістом і характером інформації, які зосереджені у фондах № 67 “Дирекція народних училищ Подільської губернії”, № 226 “Подільська казенна палата”, № 685 “Подільська римо-католицька духовна консисторія”.

Виявлені, вивчені, проаналізовані і систематизовані нами законодавчі, нормативні та архівні документи та матеріали, котрі безпосередньо стосуються релігійно-церковної проблематики та її впливу на суспільні і духовні процеси у подільському середовищі, можна умовно поділити на дві групи.

У єдиному комплексі з джерелами Держархіву Хмельницької області питання духовно-церковної сфери висвітлюють документи Державного архіву Вінницької області, представлені у фондах № Р–200 “Вінницький повітовий предводитель дворянства”, № Д–375 “Тулчинський нижній земський суд”, № Д–513 “Могилів-Подільське духовне правління”, №506 “Вінницьке духовне правління”, № Д–546 “Липовецький нижній земський суд”, № Д–604 “Літинське духовне правління”, №Д–606 “Ольгопільське духовне правління”, № Д–789 “Гайсинське духовне правління”, № Д–799 “Брацлавське духовне правління” і, як уже зазначалося, Кам’янець-Подільського міського державного архіву. Таке об’єднання джерел трьох архівних установ зумовлене хронологічними рамками дослідження та специфікою адміністративно-територіального та єпархіального поділу Російської держави наприкінці XVIII — першій половині XIX ст., за яким більша частина території Вінниччини перебувала у складі Подільської губернії.

Наведемо для прикладу матеріали із фонду 506 “Вінницьке духовне правління”: “Про заходи боротьби з епідеміями” (указ консисторії, рапорти благочинних, переписка) [43, арк. 1–17], “Про виконання законів про хрещення дітей” [44, арк. 1–4], “Справа про заборону священникам без дозволу правління приймати на службу дяків” [45, арк. 1–11], “Справа про порядок переміщення полкових священників у церквах повіту” [46, арк. 1–27], “Справа про ревізію церков єпископом Подільської єпархії” [47, арк. 1–25], “Укази консисторії і рапорти

благочинних про права й обов'язки священнослужителів" [48, арк. 1–14], "Справа про порядок розгляду судочинства осіб духовного і цивільного звань" [49, арк. 1–3]. У фонді 799–Д "Брацлавське духовне правління" в "Справі про призначення представників духовенства для участі в проведенні слідств" вміщено значний матеріал щодо досліджуваного періоду [50, арк. 1–14].

Важливе значення для нашого дослідження мають фонди Російського державного історичного архіву у м. Санкт-Петербурзі, зокрема фонди № 796 "Канцелярія Синоду", № 1263 "Кабінет міністрів", № 1281 "Рада міністра внутрішніх справ", № 1488 "Плани і проекти цивільної архітектури (колекція)" та ін. Справи цих фондів представлені документами розпорядчого та звітного характеру. Розпорядчі документи висвітлюють питання управління і контролю за різними духовними інституціями. У них більш детально і конкретно, ніж в указах і маніфестах, виписувались інструкції і вказівки низовим управлінським державним і церковним ланкам щодо тих чи інших дій для виконання царських повелінь.

Значну наукову цінність для нашого дослідження мають фонди Національного історичного архіву Білорусі у м. Мінську, зокрема фонди № 136 "Мінська духовна консисторія", № 3245 "Білоруська греко-уніатська духовна консисторія", № 1781 "Могилівська римо-католицька духовна консисторія", № 295 "Канцелярія Мінського губернатора".

Отже, вивчений, систематизований, проаналізований і використаний нами комплекс архівних документів і матеріалів та опублікованих джерел, більшість з яких вперше введена до наукового обліку, є репрезентативним і дозволяє розглянути на комплексній основі суть, зміст, особливості, місце і роль духовно-релігійної сфери Поділля та розкрити суть імперської і синодальної політики царського уряду щодо одержавлення релігійних конфесій краю та перетворення їх у інструмент імперського контролю над віруючими подільцями.

Дослідження цього багатющого архівного матеріалу допомагає підняти завісу забуття над історичною і духовною спадщиною нашого Подільського краю і широко використати її в курсах історії України, релігієзнавства, історії української культури, у краєзнавчо-туристичній роботі, у виховних заходах в освітянських та культосвітніх установах, позашкільних закладах, на олімпіадах та дослідженнях учасників МАН.

Список використаних джерел

1. Полное собрание законов Российской Империи с 1649 года. Собрание Первое [Текст]. — СПб. : Тип. П Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. — Том XXIII. 1789 — 6 ноября 1796 гг. — 974 с.
2. Полное собрание законов Российской Империи с 1649 года. Собрание Первое [Текст]. — СПб. : Тип. П Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. — Т. XXIV. 6 ноября 1796 — 1798 гг. — 872 с.
3. Полное собрание законов Российской Империи с 1649 года. Собрание Первое [Текст]. — СПб. : Тип. П Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. — Т. XXVI. 1800 — 1801 гг. — 880 с.
4. Полное собрание законов Российской Империи с 1649 года. Собрание Первое [Текст]. — СПб. : Тип. П Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. — Т. XXVII. 1804 — 1805 гг. — 1349 с.
5. Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству православного исповедания Российской империи. Царствование Государя Императора Николая I [Текст]. — Петроград : Типография 1-ой Петроградской Трудовой Артели, 1915. — Т. I. 1825–1835 гг. — 938 с.
6. Российское законодательство X–XX веков [Текст]. — М. : Юрид. лит., 1988. — Т. 6. Законодательство первой половины XIX века. — 432 с.
7. Военно-статистическое обозрение Российской империи [Текст]. — СПб. : Тип. Департамента Генерального штаба, 1849. — Ч. 2. — Подольская губерния. — Т. X. — 241 с.

8. Материалы для истории Подольской губернии (1792–1796). Вып. I. [Текст] / сост. : И. И. Ролле, Н. И. Яворовский. — Каменец-Подольский : Тип. Под. губерн. правления, 1885. — 318 с.
9. Материалы для истории Подольской губернии [Текст] // Подольские губернские ведомости. Прибавление. — 1885 г. — № 5. — Каменец-Подольский : Тип. Подольского губернского правления, 1885. — 396 с.
10. Сборник сведений о Подольской губернии [Текст] / Издание Подольского статистического комитета. — Каменец-Подольский : Тип. Подольского губернского правления, 1880. — Вып. I. — 210 с.
11. Сборник сведений о Подольской губернии [Текст] / Издание Подольского статистического комитета. — Каменец-Подольский : Тип. Подольского губернского правления, 1882. — Вып. II. — 202 с.
12. Сборник сведений о Подольской губернии [Текст] / Издание Подольского статистического комитета. — Каменец-Подольский : Тип. Подольского губернского правления, 1884. — Вып. III. — 102 с.
13. Материалы для статистики Российской империи, издаваемые с высочайшего соизволения при Статистическом отделении Совета Министров внутренних дел [Текст]. — СПб. : Совмин, 1839; Атлас. — Т. 1. — 150 с.; 34 л: ил. карт.
14. О присоединении к России украинских земель Речи Посполитой [Текст] // Сборник документов, касающихся административного устройства Северо-Западного края при Императрице Екатерине (1792–1796). — Вильна : б/и, 1903. — 342 с.
15. Музей Подольского Церковного историко-археологического общества. Опись предметов старины [Текст] / сост. прот. Е. Сецинский. — Каменец-Подольский : Тип. Подол. Свято-Троицкого Братства, 1909. — 108 с.
16. Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета [Текст] / под ред. Е. Сецинского. — Каменец-Подольский, 1901. — Вып. 9 : Церкви и приходы Подольской епархии. — 884 с.
17. Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета [Текст] / под ред. Е. И. Сецинского. — Каменец-Подольск : Тип. Подольск. губерн. правления, 1893. — Вып. 6. — 560 с.
18. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край, снаряженной императорским русским географическим обществом. Юго-Западный отдел [Текст] : материалы и исследования собранные д. чл. П. П. Чубинским. — Т. 7. — СПб., 1872. — 612 с.
19. *Задорожнюк, А. Б.* “Ведомость городам, местечкам, селениям и деревням Подольской губернии ... 1830 г.” — важливе джерело з історії Поділля [Текст] / А. Б. Задорожнюк, С. А. Копилов // Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка: Історичні науки. — Кам’янець-Подільський : Аксіома, 2011. — Т. 21: На пошану професора О. М. Завальнюка. — С. 142–146.
20. *Котилів, С. А.* Історія створення описів Поділля кінця XVIII — початку XIX ст. Карла Екстера та їх значимість як історичного джерела [Текст] / С. А. Копилов, А. В. Задорожнюк // Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка: Історичні науки / [редкол. : В. С. Степанков (відп. ред.) та ін.]. — Кам’янець-Подільський : Кам.-Под. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2010. — Вип. 3 : До 20-річчя каф. іст. України. — С. 56–67.
21. *Федоренко, С.* До історії написання першого “Історико-статистичного опису Подільської єпархії” [Текст] / С. Федоренко, Л. Частечко // Матеріали ІХ-ої Подільської історико-краєзнавчої конференції. — Кам’янець-Подільський : Кам.-Под. друкарня, 1995. — С. 207–208.
22. Православная богословская энциклопедия. С иллюстрациями и картами. Приложение к духовному журналу “Странник” [Текст] [в 12 т.] / под ред. А. П. Лопухина. — Петроград : Тип. А. П. Лопухина, 1900–1911. — 6037 с.
23. Полный православный богословский энциклопедический словарь [Текст] [в 2 т.]. — СПб. : Изд-во П. П. Сойкина, 1913. — Т. 1. — 576 с.; — Т. 2. — 671 с.
24. Релігієзнавчий словник [Текст] / за ред. А. Колодного і Б. Лобовика. — К. : Четверта хвиля, 1996. — 392 с.
25. *Шевченко, В. М.* Словник-довідник з релігієзнавства [Текст] / В. М. Шевченко. — К. : Наукова думка, 2004. — 560 с. — (Словники України)
26. *Пуряєва, Н.* Словник церковно-обрядової термінології [Текст] / Н. Пуряєва. — Львів : Свічадо, 2001. — 160 с.

27. Лисенко, С. Правобережна шляхта (кінець ХVІІІ — перша половина ХІХ ст.) [Текст] : довідник / С. Лисенко, Є. Чернецький. — Біла Церква : Вид. О. О. Пшонківський, 2007. — 448 с.
28. Державний архів Хмельницької області (ДАХМО) [Текст]. — Ф. 315. — Оп. 1. — Спр. 1096. — 13 арк.
29. ДАХМО [Текст]. — Ф. 315. — Оп. 1. — Спр. 1112. — 120 арк.
30. ДАХМО [Текст]. — Ф. 315. — Оп. 1. — Спр. 1159. — 11 арк.
31. ДАХМО [Текст]. — Ф. 315. — Оп. 1. — Спр. 1162. — 24 арк.
32. ДАХМО [Текст]. — Ф. 315. — Оп. 1. — Спр. 1169. — 88 арк.
33. ДАХМО [Текст]. — Ф. 315. — Оп. 1. — Спр. 1187. — 9 арк.
34. ДАХМО [Текст]. — Ф. 315. — Оп. 1. — Спр. 1199. — 59 арк.
35. ДАХМО [Текст]. — Ф. 315. — Оп. 1. — Спр. 1217. — 14 арк.
36. ДАХМО [Текст]. — Ф. 315. — Оп. 1. — Спр. 1354. — 26 арк.
37. ДАХМО [Текст]. — Ф. 315. — Оп. 1. — Спр. 1. — 44 арк.
38. ДАХМО [Текст]. — Ф. 315. — Оп. 1. — Спр. 1101. — 89 арк.
39. ДАХМО [Текст]. — Ф. 315. — Оп. 1. — Спр. 1107. — 223 арк.
40. ДАХМО [Текст]. — Ф. 315. — Оп. 1. — Спр. 1120. — 14 арк.
41. ДАХМО [Текст]. — Ф. 315. — Оп. 1. — Спр. 1123. — 18 арк.
42. ДАХМО [Текст]. — Ф. 228. — Оп. 1. — Спр. 104. — 785 арк.
43. Державний архів Вінницької області (ДАВО) [Текст]. — Ф. 506. — Оп. 1. — Спр. 57. — 37 арк.
44. ДАВО [Текст]. — Ф. 506. — Оп. 1. — Спр. 196. — 4 арк.
45. ДАВО [Текст]. — Ф. 506. — Оп. 1. — Спр. 3. — 11 арк.
46. ДАВО [Текст]. — Ф. 506. — Оп. 1. — Спр. 36. — 27 арк.
47. ДАВО [Текст]. — Ф. 506. — Оп. 1. — Спр. 170. — 85 арк.
48. ДАВО [Текст]. — Ф. 506. — Оп. 1. — Спр. 47. — 14 арк.
49. ДАВО [Текст]. — Ф. 506. — Оп. 1. — Спр. 63. — 3 арк.
50. ДАВО [Текст]. — Ф. 709. — Оп. 1. — Спр. 13. — 14 арк.

Надійшла до редакції 25.10.2012

Блажевич Ю. И. Правовые основы становления и деятельности Подольской православной епархии (конец XVIII — 50-е годы XIX в.)

На основе документальных, архивных и исторических материалов освещено правовую основу образования, формирования управленческих структур края и деятельности Подольской православной епархии в конце XVIII — 50-е годы XIX в. в условиях инкорпорационной и унификационной политики российского самодержавия.

Ключевые слова: Полное собрание законов Российской империи, царские указы, правительственные и синодальные распоряжения, архиерей, духовная консистория, архивы, фонды, духовенство.

Blazhevych, Yu. I. Legal Background of the Establishment and Activity of Podillya Orthodox Eparchy (end of XVIII — 50ies of XIX century)

Based on documentary, archival and historic sources the author of the research highlights legal background if the establishment and forming of management structures and activity of Podillya Orthodox Eparchy at the end of XVIII — 50ies of XIX century in condition of incorporation and unification policy of Russian autocracy.

Keywords: complete collection of Russian empire laws, royal decrees, governmental and synodal orders, bishop, spiritual consistory, archives, funds, clergy.

